

LAUDATIO

Domnului profesor universitar doctor **Alexandru ZUB**, membru al
Academiei Române, cu ocazia acordării titlului de
Profesor de Onoare al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

23 octombrie 2009

www.uaic.ro

Laudatio

În onoarea

Domnului prof. univ. dr. **Alexandru ZUB**,

Membru al Academiei Române

La cei 75 ani pe care i-a împlinit de curînd (la 12 octombrie 2009), domnul Alexandru Zub face parte, deja, din categoria rară a acelor oameni despre a căror biografie se poate scrie din mai multe perspective, toate la fel de legitime. Această neobișnuită proprietate nu ține de „întinderea”, acestei vieți, ajunsă, iată, la un prag simbolic. Ea decurge, ca să spunem așa, din densitatea ei, mai exact, din experiențele pe care le divulgă, a căror înmănunchere lasă să se întrevadă un sens sau o tendință. Or, cum am mai avut prilejul să o afirmăm, tot într-un moment jubiliar – și au remarcat-o mulți alții –, tocmai din acest unghi este biografia d-lui Zub grăitoare: prin capacitatea ei de a se preta, încă de pe acum, unei hermeneutici edificatoare.

Care ar putea fi, așadar, constantele acestei vieți, în felul în care pot fi ele descifrate în *ogînda* anilor d-lui Al. Zub de privirea noastră, a celor ce îi aducem astăzi celui sărbătorit cuvenitul omagiu? Și, corelativ, ce sensuri mai generale, intelectuale și morale, pot fi desprinse din aceste constante, în măsură să constituie – și să propună, subliminal – un mod de a trăi, sortit, poate, să iasă din

biografia în care se înscrie acum, pentru a dobîndi prestigiul durabil al modelului? Acestea sînt întrebările care orientează reflecțiile următoare, inspirate – cum s-a și înțeles, sperăm, din mențiunea de mai sus – de metafora *oglinzii*, cea mai necompletă figură de stil din (aproape) toate cîte se pot găsi, dar așezată de dl. Zub însuși, mai demult, pe frontispiciul unei frumoase cărți de dialoguri realizată cu Sorin Antohi, ca o discretă invitație, poate, la a-i cerceta biografia din acest unghi.

Cea dintîi constatare ce se cuvine făcută atunci cînd pornim la acest drum este că biografia d-lui Zub desfide împărțirea dintre viață și profesiune, atît de obișnuită, la majoritatea oamenilor. În cazul domniei sale, această comună – mult prea comună – disociere nu are nici o valoare analitică. Rarissime sînt cazurile în care îngemănarea lor să fi fost mai puternică, decît în persoana sa.

În al doilea rînd, oprindu-ne asupra amintitelor constante ale acestei vieți trăită, fără încetare, în mijlocul cărților, trebuie observată dimensiunea programatică a tuturor inițiativelor științifice ale d-lui Al. Zub și stăruința cu care domnia sa a înțeles să le ducă la bun sfîrșit. Cum am remarcat și altădată, dl. Zub a început prin a-și crea instrumentele de lucru în perspectiva restituțiilor istoriografice la care se gîndea. Eruditele bibliografii dedicate lui Kogălniceanu (1971), Xenopol (1973) și Pârvan (1975) – singurele și, neîndoielnic, cele mai complete, pînă la această oră – continuate prin editarea scrierilor acestora (V. Pârvan, *Corespondență și acte*, 1973; M. Kogălniceanu, *Opere II (Scrieri istorice)*, 1976; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, 1982 etc.) sînt, în acest sens, o dovadă absolut grăitoare. Menirea lor a fost nu doar de a pregăti – cum am spus – explorările personale de mai tîrziu, ci și de a suplini carența – cronică

în istoriografia română – a mijloacelor de cercetare, prin sistematizarea unui volum de informații pe care puțini, pînă la domnia sa, se încumetaseră să le unifice și să le organizeze în acest mod. Au urmat, pe această bază documentară, răbdător creată, marile sinteze de istoria istoriografiei, începute prin reflecția întreprinsă pe marginea concepției și a operei istorice a lui Mihail Kogălniceanu (1974) și prelungită prin cercetările dedicate istoriografiei Junimii (*Junimea, implicații istoriografice*, 1976), prefacerilor scrisului istoric românesc de la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului XX (*De la istoria critică la criticism*, 1985) și evoluțiilor, din același unghi, din perioada interbelică (*Istorie și istorici în perioada interbelică*, 1986), volum care – reeditat în 2003 – încheie provizoriu amplul efort de elaborare monografică a istoriei istoriografiei române, început în 1974 și desfășurat pe durata exact a două decenii.

În interstițiile acestui vast proiect, s-au inserat mai multe volume de cronici, eseuri ș. a. m. d. (*A scrie și a face istorie*, 1981; *Biruit-au gîndul: note despre istorismul românesc*, 1983; *Cunoaștere de sine și integrare*, 1986 etc.), al căror rost a fost de a le completa pe celelalte, întregindu-le perspectiva. În același timp – și aceasta ar putea reprezenta a doua coordonată a proiectului istoriografic desfășurat de Al. Zub – monografiile sau cîteva din studiile dedicate celor trei cărturari români au fost tălmăcite, într-o formă, desigur, mult mai contrasă, și în limbi străine, tentativă menită de a recupera, atît cît se putea în împrejurările de dinaintea anului 1989, tradiția antebelică a deschiderii spre Europa și a dialogului între specialiști.

În această privință, profesorul Zub a dat dovadă de o consecvență ieșită din comun, străduindu-se, într-un chip la fel de programatic precum cel oglindit de marile sale inițiative istoriografice,

să probeze că, în pofida vremurilor, scrisul istoric românesc mai putea fi încă, cel puțin pe alocuri, sincron cu direcțiile epistemologice de pe continent sau cu unele din inițiativele istoricilor europeni. Nu altul este rostul unor culegeri de studii, precum *Culture and Society: structures, interferences, analogies in modern Romanian History* (1985) sau *La Révolution Française et les Roumains: impacte, images, interprétations*, 1989 (acestea nu sînt, însă, singurele), care arătau celor ce nu ne cunoșteau îndeajuns că cercetarea istorică din România avea de spus lucruri demne de toată atenția, în subiecte de interes comun și de mare actualitate.

După 1989, această deschidere s-a amplificat, cum era și de așteptat, considerabil, în același spirit al sincronismului cu noile tendințe ale istoriei post-comuniste.

Volumul colectiv intitulat *Globalism și dileme identitare. Perspective românești* (2002) sau cel anterior, dedicat conduitelor temporale în spațiul românesc (*Temps et changement dans l'espace roumain; fragments d'une histoire des conduites temporelles*) (1991) sînt elocvente pentru continuitatea care definește toate proiectele lui Alexandru Zub și pentru efortul său constant de a-i lega și mai strîns pe istoricii români de lume.

Întreg acest vast proiect istoriografic și cultural s-a întemeiat – și aceasta este încă o constantă din seria celor ce marchează biografia profesorului Zub – pe un – literalmente – uriaș efort de informare și sistematizare. În spiritul cîtorva dintre înaintașii care par a-i fi servit drept model, dl. Al. Zub ilustrează în istoriografia română o adevărată vocație enciclopedică, afină, mai curînd, cu demersurile intelectuale ale secolului al XIX-lea și primei părți a veacului XX, decît cu actuala paradigmă culturală postmodernă, care pune preț pe fragmentar,

diversitate și specializare analitică. Ambiția istoricului ieșean a fost mereu și a rămas de a fi la curent cu absolut tot ce se întîmplă mai semnificativ în istoriografia contemporană. Informația sa a fost, întotdeauna, neobișnuită prin întindere și sistematizare. Nu doar publicațiile autohtone i-au reținut atenția, ci – aproape – toate aparițiile mai semnificative din ultimii ani, cum ne-o arată amplele referințe extrase din istoriografia germană, franceză și engleză sau incursiunile – nu la îndemîna oricui – în scrierile unor filosofi care au influențat gîndirea istorică actuală.

În anii de dinainte de 1989, aceste virtuți intelectuale deosebite au făcut din dl. Al. Zub o adevărată instituție. Aidoma lui Adrian Marino, Mihai Șora și Constantin Noica, domnia sa a fost, îndeosebi în anii grei ai ultimului deceniu comunist, un important reper cultural, suplinind de unul singur, atît cît s-a putut, carențele unui sistem, deliberat conceput pentru a descuraja și distruge orice inițiativă.

Nu vrem să insistăm mai mult decît este necesar asupra acestui aspect al activității istoricului, mai ales că ultimul deceniu postcomunist l-a adus, puțin cîte puțin, la lumină, grație mai multor evocări. Prin rigoare și consecvență, printr-un instinct sigur al valorii și – se cuvine adăugat – o putere de muncă ieșită din comun, Al. Zub a creat la Iași nu atît o *alternativă* culturală ori istoriografică, în răspar flagrant cu orientarea vremii, cît, mai curînd o variantă sobră, erudită, echilibrată și infinit mai complexă a „discursului” național, care distona enorm cu stridențele ideologiei oficiale. El nu a fost, desigur, nici primul, nici singurul care a reușit, atunci, așa ceva. A fost, însă, cu certitudine, cel mai influent și mai „programatic” în stăruința de a difuza această perspectivă, generînd proiecte, stimulînd inițiative și

orientînd cu folos aspirațiile nedeslușite ale tuturor celor care căutau altceva decît le putea oferi ambianța epocii.

Pe scurt, istoricul ieșean a fost singurul care a făcut *școală*, în singurul mod în care acest lucru era atunci posibil și întocmai cum văzuse el însuși că se poate face, în anii de detenție politică.

După 1989, programul științific desfășurat de Al. Zub nu a înregistrat vreo schimbare radicală – indiciu elocvent al consecvenței în principii cu care domnia sa a înțeles să-și trăiască viața. Putem nota aceeași preocupare de restituție monografică a marilor etape ale evoluției istoriografiei române, aceeași reflecție asiduă pe marginea scrisului istoric și a misiunii civic-sociale a istoricului, aceeași vocație a deschiderii și dialogului cu străinătatea, împlinită, spre deosebire de perioada anterioară – și aceasta constituie singura noutate – printr-o necesară dimensiune instituțională, în urma alegerii sale, repetate, în fruntea Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, al Academiei. În noul context istoric generat de prăbușirea regimului comunist au venit și recunoașterile simbolice – care îi fuseseră refuzate mai înainte – ale prestigiului intelectual și științific al cărturarului.

Intrarea la Academia Română, calitatea de membru în diverse foruri științifice internaționale, apartenența la colegiile de redacție ale unor prestigioase reviste de profil, naționale și internaționale și, nu în cele din urmă, distincțiile primite din partea mai multor Universități române și străine, precum și a statului român, a Republicii Ungare și a Republicii Franceze sînt, în acest sens, deosebit de elocvente, atestînd anvergura europeană a meritelor sale.

O viață atît de bogată, trăită în aerul tare al culturii, nu a fost, nici pe departe, ușoară. Ea a presupus, desigur, multe și grele sacrificii, pe care noi, martorii și, în același timp, beneficiarii a tot ceea

ce ne-a dat ea sub raportul valorii nu le putem decît bănuî. Domnul Al. Zub le ştie, neîndoielnic, cel mai bine.

Cerînd celui pe care îl sãrbãtorim astãzi sã ierte prea marea cutezanță a celui care a citit cuvintele de fațã, acesta – adicã cititorul – ar putea spune, ca o purã ipotezã, cã, aidoma celor care, în pustiriile „evului de mijloc”, încercau sã ajungã la un ideal de sfințenie trãind cît mai aproape de modelul christic pe care îl închipuiau, și dl. Zub, pentru a urca spre piscurile înalte ale culturii, a trebuit sã renunțe la tot ceea ce îl trãgea mereu în jos, ținînd în frîu sau reprimînd latura noastrã umanã, cu toate „pãrelniciile” ei. Puțini, foarte puțini dintre cei pe care domnia sa i-a chemat, s-au încumetat sã-l însoțeascã. De fapt, s-ar putea spune cã, în forma – de o extremã austeritate – datã de dl. Zub acestui parcurs – aproape nimeni. Și mai puțini l-au înțeles. De aceea, el a urcat solitar.

În spiritul ipotezei mai sus imaginate, am putea, din nou, presupune cã, alegînd acest drum atît de anevoios, dl. Al. Zub a fãcut sacrificii și, într-un fel, s-a sacrificat. Numai cã, ceea ce ordinea naturii poartã numele de sacrificiu, în ordinea mai înaltã a culturii se numește rigoare sau exigență. Respectatã indefectibil, numai ea conduce la acele creații capabile sã sfideze timpul. În *oglinnda* celor 75 ai vieții sale, acesta este modelul biografic pe care ni-l propune dl. Zub: unul al *ab-negației*, în sensul cel mai profund al acestui cuvînt.

Alexandru-Florin Platon

COMISIA DE ELABORARE A MEMORIULUI

Președinte,

Profesor univ. dr. **Vasile IȘAN**,

Rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Membri:

Profesor univ. dr. **Gheorghe IACOB**,

Prorector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Profesor univ. dr. **Alexandru - Florin PLATON**,

Decanul Facultății de Istorie,

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Academician **Victor SPINEI**,

Facultatea de Istorie,

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Profesor univ. dr. **Gheorghe CLIVETI**,

Facultatea de Istorie,

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Iași, 23 octombrie 2009